

לפרוץ את קשר השתיקה

חובת הדיווח על חשד להתעללות בילדים והזנחתם

חוברת מלווה לאנשי מקצוע

כתיבה ועריכה: עו"ס מיכל קליינמן ועו"ס מירה קרני
המועצה הלאומית לשלום הילד

ארגז הכלים שלי
ערכת הדרכה בקהילה לאנשי מקצוע

בריאות ורווחת הילד בקהילה
Community Child Health & Well Being
صحة ورعاية الطفل في المجتمع المحلي

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
الجلس الوطني لسلامة الطفل

עמותת 'גושן' פועלת למען קידום בריאותם ורווחתם של כל הילדים במסגרת המשפחתית והקהילתית, תוך שיפור יכולתם של אנשי מקצוע מכל התחומים לתת מענה לצרכים בריאותיים מגוונים של ילדים, הגברת השימוש בידע, מידע ופרקטיקה מבוססי-מחקר ותמיכה בהורים תוך שיתוף פעולה עם כלל הגורמים הרלוונטיים בקהילה.

במסגרת עבודתנו, העמותה מקדמת תפיסה מורחבת של תפקיד רופא הילדים בקהילה. במקום איש מקצוע המטפל בחולי ובבעיות בריאותיות על פי דרישה ופנייה בלבד, אנו מציעים תפיסה הרואה ברופא הילדים ציר מרכזי בקהילה בה הוא פועל. ככזה, רופא הילדים, כמו גם אנשי מקצוע אחרים הפועלים בקהילה, אמונים על מתן מענה למגוון אתגרים - התפתחותיים, התנהגותיים ובריאותיים, איתם מתמודדים הורים, כמו גם על העברת מידע מבוסס מחקר באופן נגיש במגוון נושאים רלוונטיים.

על סמך תפיסה זו, פותח בעמותה 'ארגז הכלים שלי': ערכות הדרכה בקהילה לאנשי מקצוע.

אנשי מקצוע המעוניינים ליזום הדרכות להורים, לצוותים חינוכיים, טיפוליים ועוד, יוכלו למצוא באתר האינטרנט שלנו ערכות הדרכה במגוון נושאים: גמילה מחיתולים; שינה בריאה ונכונה; מתי לפנות לרופא; ילדים, אינטרנט ומסכים; מיניות בריאה אצל ילדים; סרבנות אכילה ועוד.

כל ערכה נכתבת ונערכת על ידי רופא ילדים או איש מקצוע מוביל ורלוונטי אחר, ומכילה סקירת ספרות, מצגת מוכנה להרצאה וטקסט נלווה למצגת.

הקבצים זמינים להורדה בחינם לכל דורש באתר 'איך גדלת!'. בנוסף יוכלו אנשי המקצוע המעוניינים בכך לרכוש בכל ערכה שי לחלוקה בסיום ההדרכה, המתאים לנושא המדובר: כרטיס 'לילה טוב', טבלת הצלחות לגמילה, ריכוז 'דגלים אדומים' המצריכים פנייה לרופא, משחק זיכרון חינוכי למשחק הורה-ילד משותף ועוד.

מטרת הפרויקט היא לעודד את רופאי הילדים, האחיות ואנשי מקצוע נוספים, הפעילים בקהילה בקרב ילדים ומשפחותיהם, ליזום קשר ישיר ובלתי אמצעי עם חברי הקהילה ועם אנשי המקצוע השונים הסובבים אותם, וכך ליצור מערכת אינטגרטיבית ומקיפה המכוונת זרקור אל בריאותם ורווחתם של הילדים בקהילה.

המועצה לשלום הילד פועלת מזה כ- 30 שנה לקדם ולהבטיח את זכויותיהם, שלומם ורווחתם של ילדים בישראל, ולהוביל שינוי בסדר העדיפויות הלאומי למען יצירת חברה צודקת וטובה יותר לילדים ולנוער.

המועצה מהווה גורם מוביל, מרכז ומשתף בהבטחת זכויותיהם של ילדים בישראל, ומשמשת כמקור ידע עבור גורמי מקצוע, ממשל והמגזר החברתי בכל הנוגע לילדים ונוער בישראל. ייחוד פעילות המועצה טמון בשילוב בין פעילות פרטנית למען ילד/ה שפנו בשל בעיה קונקרטי, לבין פעילותה במישור העקרוני ברמת המדיניות, באופן המשיג תוצאות לטובת מאות אלפי ילדים בישראל בהווה ובעתיד. בתוך כך, פועלת המועצה, בין היתר, לגיבוש מדיניות מתקדמת וכוללת לרווחת ילדים; ייזום וקידום חקיקה; בחינת השירותים לילדים, היקפם ואיכותם; העלאת מודעות ציבורית לצרכי ילדים; ייזום מסעות הסברה לציבור הרחב בכל הקשור בשלום הילד; ומתן כתובת וקול לילדים עצמם.

המועצה עוסקת במכלול התחומים הקשורים לילדים ונוער, ובכלל זה, בנושאים הנוגעים לאלימות והתעללות בילדים, ילדים בסיכון, ילדים נפגעי עבירה, נוער עובר חוק, חינוך, בריאות, רווחה, ילדים בעידן הדיגיטלי, ילדים עם צרכים מיוחדים, ועוד.

המועצה מפעילה מספר מחלקות ומרכזים ייעודיים, ביניהם מרכז הפניות והסיוע הנותן מענה במקרים פרטניים ופועל לאיתור צרכים כוללניים; מרכז הילד והמשפט הפועל לקידום מדיניות, ייזום חקיקה ומימוש חוקים קיימים, ומפעיל את מרכז הליווי לילדים נפגעי עבירה, המלווה מדי שנה מאות ילדים נפגעי עבירות מין ואלימות ומשפחותיהם לאורך ההליך הפלילי; מחלקת הדרכה המקיימת כנסי מדיניות והכשרה ומובילה את פרויקט "פרלמנט הנוער"; מרכז מידע אשר בין היתר, מוציא לאור מדי שנה את השנתון הסטטיסטי "ילדים בישראל" המהווה בסיס לשינוי וקידום מדיניות.

המועצה הטביעה חותם על ספר החוקים הישראלי, כאשר יזמה, ניסחה וקידמה למעלה מ- 100 חוקים ותיקוני חקיקה. ביניהם- התיקון המשמעותי לחוק העונשין שהטיל 'חובת דיווח' לרשויות הרווחה או המשטרה על חשד להתעללות בקטינים, חוק הפיקוח על מעונות לגיל הרך, שהסדיר לראשונה חובת רישוי, פיקוח ואמות מידה מחייבות לכלל המסגרות בהם שוהים למעלה משבעה ילדים בגילאי לידה עד שלוש, והחוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסד המכוון למתן שירות לקטינים.

בנוסף, פיתחה המועצה מודלים לשירותים חינוכיים לילדים, שהפכו ברבות השנים, באופן מלא או חלקי, לשירותים מדינתיים, ובהם מודל ייצוג משפטי עצמאי לילדים, וליווי ילדים נפגעי עבירה לאורך ההליך הפלילי.

המועצה לשלום הילד הינה עמותה ציבורית עצמאית ובלתי תלויה, אשר אינה מקבלת מימון ממשלתי, על מנת לשמור על עצמאות מוחלטת וחופש פעולה בהגנה על כלל הילדים בישראל.

חובת הדיווח על התעללות בילדים - מבוא וסקירת ספרות

רקע היסטורי בישראל

עד סוף שנות ה-80 של המאה הקודמת, תופעת ההתעללות בילדים בתוך המשפחה הייתה נושא שלא דובר בו בחברה הישראלית. כתוצאה, יחסה של החברה בישראל לילדים החווים התעללות היה כמו שלושת הקופים בפסל המפורסם: סמויים מן העין, אוזן אינה שומעת אותם ואיש אינו מדבר עליהם ומדווח על גורלם. האירוע המכונן, שבמידה רבה היה אחראי לראשית השינוי בשיח ובתפיסה, הוא מותה של מורן דנמיאס בת ה-3 מטבריה. מורן נפטרה בשנת 1988 כתוצאה מהתעללות אכזרית וממושכת מידי דודה. אף שהתעללות נמשכה חודשים ארוכים, כל הסובבים אותה - בני משפחה, שכנים ומטפלות בגן - טענו כי "לא ידעו, ראו או שמעו דבר". מותה עורר שאלות קשות: איפה היו קרובי המשפחה, השכנים, אנשי החינוך, רופאים, אחיות, עובדים סוציאליים ואחרים? מדוע לא נמצא אף אדם שידווח לרשויות הרווחה או למשטרה על מה שמתרחש? שאלות קשות אלה הובילו חברי כנסת שונים ואת המועצה לשלום הילד ליזום תיקון לחוק העונשין, במטרה למנוע את הישנותם של מקרים כמו המקרה הטרגי של מורן.

ואכן, בשנת 1989 התקבל תיקון 26 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: "החוק"), המוכר גם בשם "החוק למניעת התעללות בקטינים וחסרי ישע". במסגרת תיקון זה נחקק גם סעיף 368' לחוק, הקובע כי כל אדם אשר יש לו חשד סביר כי קטין או חסר ישע נפגע בידי האחראי עליו, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לשירותי הרווחה או למשטרה. על אנשי המקצוע חלה אחריות מוגברת, ולפיכך העונש המוטל עליהם אם לא דיווחו הוא חמור יותר מזה המוטל על אזרח רגיל.

חובת הדיווח יצרה מציאות חדשה. מדובר בחובה יוצאת דופן בחקיקה הישראלית, שכן אין הסדר אחר בחקיקה המטיל חובה אקטיבית על אזרח או על איש מקצוע (החובה לדווח), להבדיל מהימנעות ממעשה (האיסורים הפליליים השונים). נוסף על כך, יש בחוק משום הצבעה על המחויבות של כלל החברה ושל אנשי המקצוע הסובבים את המשפחה לשבור את קשר השתיקה סביב התעללות בילדים. חשוב להדגיש כי חובת הדיווח גוברת על החסינות המקצועיים הטיפוליים.

במותה ציוותה מורן לילדים רבים את החיים.

שליש מהאוכלוסייה בישראל הם ילדים, כך עולה מנתוני המועצה לשלום הילד לשנת 2017. על פי הערכות, אחד מתוך חמישה ילדים חווה פגיעה מידי מבוגר. התעללות בילדים מתרחשת בכל שכבות האוכלוסייה ובכל התרבויות, וככל שעולה המחויבות והמודעות בציבור לחובת הדיווח על פגיעה בילדים, כך מתברר שהיקף התופעה גדול מאוד.

405,874 ילדים היו מוכרים לשירותי הרווחה בשנת 2017, ומאז שנת 1995 מספר הילדים שדווח עליהם לעובדים סוציאליים לחוק הנוער בשל חשד להתעללות והזנחה הלך וגדל. בשנת 2017 הופנו כ-50,000 דיווחים חדשים על קטינים לטיפולם של עובדים סוציאליים לחוק הנוער. זאת ועוד, לפי ההערכות, על כל מקרה מדווח של חשד להתעללות, יש עוד רבים שאינם מדווחים.

רקע היסטורי בעולם

עד סוף המאה ה-18 ילדים נחשבו לרכוש אביהם מבחינה משפטית, ולא היו זכאים כלל לזכויות. המדינה נמנעה מכל התערבות במערכת היחסים בתוך המשפחה, מלבד כאשר ילד המרה את פי הריו - דבר שנחשב כעבירה פלילית, ואפשר למדינה להעמיד את הבן לדין. בשנת 1646 אף נחקק במסצ'וסטס שבארה"ב "חוק הילדים העקשנים", שעל פיו ניתן היה להעמיד לדין כל ילד עקשן ומרדן שלא שמע בקול אביו (קדמן, 1990).

השינוי החל במאה ה-19, בעקבות המהפכה התעשייתית. השתלבות ילדים בתעשייה הובילה לחשש מפני ניצולם ככוח עבודה זול והעסקתם בעבודות מסוכנות. חשש זה הביא לחקיקת חוקים משני סוגים: הראשון - חוקי עבודת נוער ובהם הגבלות על העסקת נוער, והשני - חוקי חינוך חובה.

במאה ה-20 חלה ההתפתחות המשמעותית ביותר בנושא זכויות הילד, עם קבלת "האמנה בדבר זכויות הילד" באו"ם בשנת 1989. לאמנה תוקף משפטי מחייב, והמדינות החתומות עליה מחויבות לדווח לאו"ם על התקדמותן ביישום עקרונותיה. אחד היחידושים העיקריים של האמנה הוא המעבר מתפיסה של הגנה לתפיסה של זכויות - האמנה רואה בילד אדם אוטונומי, הכשר לזכויות ולחובות (קמחי וכן אריה, 2006).

בתיקון לחוק נקבעו הדברים הבאים:

- קיימת חובה מוגברת על אנשי מקצוע וכן על האחראי על הקטין, לדווח בהקדם האפשרי על כל חשד סביר להתעללות ופגיעה בילדים בידי האחראי עליהם - בתוך המשפחה או בתוך מסגרת חינוכית או טיפולית.
- חלה חובת דיווח על חשד לפגיעה מינית בין אחים גם כאשר הפוגע הוא קטין, על פגיעה בילד מצד בגיר במשפחה המורחבת, ועל פגיעה בילד על ידי אחראי מחוץ למשפחה, שבמסגרת תפקידו קיימים בינו לבין הקטין יחסי תלות או מרות, או הנתפס על ידי הקטין כבעל סמכות.
- חלה חובת דיווח במקרה של חשד לפגיעה מינית, חבלה חמורה או התעללות בקטין הנמצא במעון, במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת. החובה לדווח חלה על מנהל או איש צוות במקום.
- עיגון החובה לדווח בחוק נותן מענה למצבים שבהם יש קונפליקט נאמנות בין הגנה על הילד לבין הגנה על אחרים משמעותיים בחייו, שכן על פי החוק, מי שחושד בהתעללות בילדים או יודע עליה ואינו מדווח על כך לרשויות המנויות בחוק צפוי לענישה ואף למאסר.
- ב- 25.1.2000 קבע בית המשפט העליון, באופן מחייב וחד משמעי, כי אסור להורים להשתמש בענישה גופנית כלפי ילדיהם וכי אין לקבל כל צורה של הכאת ילדים. נדגיש שלעיתים ישנו "מדרון חלקלק", שבו ענישה גופנית הופכת עם הזמן להתעללות.

ועדות הפטור מחובת דיווח

בתיקון לחוק נקבע כי יש להעביר את הדיווח לעובד סוציאלי לחוק הנוער במחלקה לשירותים חברתיים (שירותי הרווחה

באזור מגורי הילד) או למשטרה. על אף האמור, סעיף 368 ד' (ו) לחוק מאפשר לעובד סוציאלי שמונה על פי חוק שלא להעביר את הדיווח למשטרה על קטין שנפגע בידי מי שאחראי עליו, אם קיבל לכך אישור מוועדת הפטור. ועדות הפטור מורכבות מנציגי פרקליטות המחוז, המשטרה ופקיד סעד מחוזי.

פטור יינתן, בין היתר, בנסיבות שבהן חשיפתו של הקטין נפגע העבירה להליך הפלילי עלולה להזיק לו ולסכן אותו, או בנסיבות שבהן נפגע העבירה אינו משתף פעולה עם גורמי החקירה, בנסיבות שבהן המשפחה החלה הליך שיקום ופנייה לאפיק הפלילי תחבל בהליכי שיקום ועוד.

בארה"ב חוקי חובת הדיווח הראשונים כבר בשנים 1963-1967. עם השנים התרחב היקף החקיקה למדינות רבות בעולם. אף שבישראל נחקקה החובה לדווח רק בשנת 1989, החוק הישראלי רחב יותר מאשר חובת הדיווח הקיימת ברוב מדינות העולם, וזאת משום שהוא חל לא רק על אנשי מקצוע אלא על כלל האזרחים.

לסיכום:

תיקון 26 לחוק העונשין, שקבע את החובה לדווח, הוא תיקון מציל חיים, שמטרתו לפרוץ את קשר השתיקה שמאפיין את התופעה של התעללות בילדים, ולמנוע מצבי פגיעה בילדים בלי שיידעו על כך ובלי האפשרות לסייע להם ולהפסיק את הפגיעה.

על כולנו, אנשי מקצוע והציבור בכלל, מוטלת אחריות ומחויבות רת גורל באיתור ובזיהוי הילדים הנפגעים ובסיוע להם. חובתנו המוסרית, המקצועית והחוקית לדווח עליהם לרשויות, ולסלול עבורם את הדרך לשינוי ולהחלמה.

1 ברמן, צ. (עורכת) (2018). ילדים בישראל - שנתון 2018. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.

2 שם

3 ציונית י' וקדמן י' (2008) ילדים כקורבנות התעללות. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.

4 קדמן, י. (1990). זכויות הילד - התפתחותם ההיסטורית ועיגון בחוק הישראלי. סקירה חודשית, 37, נובמבר 1990.

5 שם

6 בן אריה, א' וקמחי, מ' (2006). מהפכת זכויות הילד והשירותים החברתיים לילדים. בתוך א' אבירם וי' קטן (עורכים), עיצוב מדיניות חברתית בישראל: מגמות וסוגיות (עמ' 310-338). ירושלים: מרכז טאוב.

7 קדמן, י. (1992). החוק למניעת התעללות בקטינים וחסרי ישע: נקודת מפנה ביחס החברה הישראלית להתעללות בילדים. בטחון סוציאלי, 38, 135. קדמן, י. (2010). במותה ציוותה לילדים רבים את החיים: חובת הדיווח על עבירות בילדים - רקע, סקירה ומהות משפחה במשפט ג-ד 337-346.

מקורות לחוברת ולהרחבה:

- אופיר, ע. (2018). סקר: חצי מהציבור לא ידווח במקרה של חשד להתעללות בילדים. נקודת מפגש. ירושלים: מכון חרוב. 15, 14-17.
- אסיף, ע. (2009-2010). חובת הדיווח על עבירות בקטינים וחסרי ישע: לקחים מדיוני צוות בינמשרדי והרקע לתיקון מס' 94 לחוק העונשין משפחה במשפט, 367-377.
- בויאר, י. וקדמן, י. (2007). בין ענישה גופנית להתעללות: רב המשותף על השונה. בתוך ד. הורוביץ, י. בן - יהודה, מ. חובב (עורכים), התעללות והזנחה של ילדים בישראל (עמ' 673 - 680). ירושלים: ביאליק.
- בן אריה, א. וקמחי, מ. (2006). מהפכת זכויות הילד והשירותים החברתיים לילדים. בתוך א' אבירם וי' קטן (עורכים), עיצוב מדיניות חברתית בישראל: מגמות וסוגיות (עמ' 310-338). ירושלים: מרכז טאוב.
- בן מאיר, ע. וקושר, ח. (עורכות) (2012). פדופיליה: לא אהבת ילדים. ירושלים: מכון חרוב והמועצה הלאומית לשלום הילד.
- בנבנישתי, ר. וידוב, מ. (2011). ניסיון, עמדות וצרכי הכשרה של רופאי ילדים בסוגיות של איתור, טיפול ודיווח על ילדים נפגעי הזנחה והתעללות. ירושלים: חרוב. 1-36.
- ברמן, צ. (עורכת) (2018). ילדים בישראל - שנתון 2018. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.
- גוט-אפרת, ג. ובן אריה א. (2001). האפידמיולוגיה של התעללות בילדים. בתוך ילדים כקרבת התעללות במשפחה. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.
- גולדשטיין, ש. (2005). לדבר את השתיקה - איתור ילדים ובני נוער נפגעי התעללות והזנחה בשירותי הבריאות בקהילה. ירושלים: אשלים.
- גל, ג., לבב, י. וגרוס, ר. (2010). התעללות בילדים: שכיחות והשלכות ארוכות טווח: ממצאים מסקר בריאות הנפש הלאומי. חברה ורווחה ל, 3-4, 359 - 376.
- דולב, ט. ובן-רבי, ד. (2002). האמנה בדבר זכויות הילד: עקרונות כלליים ויישומם בישראל. ביטחון סוציאלי, 63, 131-153.
- דורון, י. (2013). חובת הדיווח בישראל. ירושלים: משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
- הורוביץ, ד., בן-יהודה, י. וחובב, מ. (עורכים), (2007). התעללות והזנחה של ילדים בישראל: הנפגעים, אכיפת החוק והמשפט, רפואה, חינוך ורווחה. ירושלים: אשלים.
- וינדמן, ו. (עורכת). (2015) החוק והילד: קובץ חקיקה (מהד' 6) ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.
- זליגמן, צ. (2004). מבוא לגילוי עריות: אין אמת, ואין חסד, ואין רחמים. בתוך צ. זליגמן, וז. סלומון, (עורכות), הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות (עמ' 15 - 40). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.
- טילמן, פ. (1995). התעללות בילדים: תיאוריה ודרכי טיפול. קריית ביאליק: את.
- לביא-קוצ'יק, נ. (2007). איתור ילדים נפגעי התעללות והזנחה: חוברת הדרכה בשפה הערבית. ירושלים: אשלים.
- לביא-קוצ'יק, נ. (2007). איתור ילדים נפגעי התעללות והזנחה: חוברת הדרכה מותאמת לחברה החרדית. ירושלים: אשלים.
- לביא-קוצ'יק, נ. (1999). חוברת הדרכה לאיתור ילדים בסיכון. ירושלים: אשלים.

מורג, ת. (2010). חובת הדיווח - אחרי עשרים שנה: נקודת מפגש, 1, 16.

מורג, ת. (2010). עשרים שנה אחרי: תפיסת זכויות הילד על פי האמנה בדבר זכויות הילד. בתוך ת. מורג, (עורכת). זכויות הילד והמשפט הישראלי (עמ' 15 - 62)

מורג, ת. (1995). אתגרים חדשים בהגדרת גבולות הילדות והבגרות לאור האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד, בטחון סוציאלי, 44.

פבר, מ. (2010-2009). בין "טיפול" ל"פילי": חובת הדיווח מנקודת ראותם של פקידי הסעד משפחה במשפט, 347-365.

פבר, מ. (2009). התעללות בילדים - ההכרה בתופעה, התפתחות החקיקה ופיתוח דרכי טיפול הגנה. ירושלים: חרוב

ציונית, י. וקדמן, י. (2008). ילדים כקורבנות התעללות. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.

קדמן, י. (עורך) (2011). התעללות בילדים בישראל. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.

קדמן, י. (2010). במותה ציוותה לילדים רבים את החיים: חובת הדיווח על עבירות בילדים - רקע, סקירה ומהות משפחה במשפט, ד-ג 337-346.

קדמן, י. (2002). זכויות הילד בישראל: הלכה ומעשה, ביטחון סוציאלי, 63, 154-186.

קדמן, י. ואפרת, ג. (עורכים), (1998). זכויות הילד בישראל: אסופת מאמרים ומקורות. ירושלים: המועצה הלאומית לשלום הילד.

קדמן, י. (1992). החוק למניעת התעללות בקטינים וחסרי ישע: נקודת מפנה ביחס החברה הישראלית להתעללות בילדים. בטחון סוציאלי, 38, 135.

קדמן, י. (1990). זכויות הילד - התפתחותם ההיסטורית ועיגון בחוק הישראלי. סקירה חודשית, 37, נובמבר 1990.

קרני, מ. (2010-2009). חובת הדיווח בקרב הציבור הרחב בתוך לדווח או לא לדווח - זו השאלה: רב- שיח בעניין חובת הדיווח במערכות ציבוריות שונות ובקרב הציבור הרחב משפחה במשפט, 430-420,

רוזנטל, א. (2014). טיפול בילדים עם מוגבלות שכלית-התפתחותית שחוו פגיעה מינית: סקירת ספרות. ירושלים: מכון חרוב.

ריטבו, ב. וגולדשטיין ש. (2006). איתור ילדים בסיכון- מערך הטמעה. ירושלים: משרד החינוך ואשלים.

שמואלי, ב. (2010). בין תקיפה, התעללות וענישה פיזית כלפי ילדים. בתוך ת. מורג, (עורכת). זכויות הילד והמשפט הישראלי (עמ' 183 - 222). תל אביב: רמות.

שמואלי, ב. (2010-2009). חובת הדיווח על אלימות כלפי ילדים על-פי המשפט העברי ובהשוואה למשפט הישראלי: משפחה במשפט, 279-301.

שהם, א. (2018). שלושים שנה לחובת הדיווח- מבט על. נקודת מפגש. ירושלים: מכון חרוב. 15, 13-8.

כתב-העת נקודת מפגש (חרוב) 213 <https://www.haruv.org.il/?CategoryID=213>

סעיף 368 לחוק העונשין, תשל"ז, 1977.

368. (א) היה לאדם יסוד סביר לחשוב כי זה מקרוב נעברה עבירה בקטין או בחסר ישע בידי האחראי עליו, חובה על האדם לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שלושה חדשים. (ב) רופא, אחות, עובד חינוך, עובד סוציאלי, עובד שירותי רווחה, שוטר, פסיכולוג, קרימינולוג או עוסק במקצוע פרה-רפואי, וכן מנהל או איש צוות במעון או במוסד שבו נמצא קטין או חסר ישע - שעקב עיסוקם במקצועם או בתפקידם היה להם יסוד סביר לחשוב כי נעברה עבירה בקטין או חסר ישע בידי אחראי עליו - חובה עליהם לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר ששה חדשים.

(ג) היה לאחראי על קטין או חסר ישע יסוד סביר לחשוב כי אחראי אחר על קטין או חסר ישע עבר בו עבירה, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר ששה חדשים.

(ג1) היה לאדם יסוד סביר לחשוב כי זה מקרוב נעברה בקטין או בחסר ישע עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 347, 348 ו-351, בידי בן משפחה שטרם מלאו לו 18 שנים, חובה על האדם לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שלושה חודשים; בסעיף זה, "בן משפחה" - כמשמעותו בפסקה (2) להגדרה "אחראי על קטין או חסר ישע" בסעיף 368א.

(ג2) בעל מקצוע מהמנויים בסעיף קטן (ב), שעקב עיסוקו במקצועו או בתפקידו היה לו יסוד סביר לחשוב כי נעברה בקטין או בחסר ישע עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 347, 348 ו-351, בידי בן משפחה שטרם מלאו לו 18 שנים, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שישה חודשים.

(ג3) היה לאחראי על קטין או חסר ישע יסוד סביר לחשוב כי נעברה בקטין או בחסר ישע עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 347, 348 ו-351, בידי בן משפחה שטרם מלאו לו 18 שנים, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שישה חודשים.

(ד) נעברה בקטין או בחסר ישע הנמצא במעון, במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת, עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 348, או עבירה של גרימת חבלה חמורה לפי סעיף 368ב(ב) או עבירת התעללות לפי סעיף 368ג, חובה על מנהל או איש צוות במקום כאמור, לדווח על כך בהקדם האפשרי לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שישה חדשים.

(ה) חובת דיווח לפי סעיף זה לא תחול על קטין.

(ו) עובד סוציאלי שמונה לפי חוק שקיבל דיווח לפי סעיף זה יעבירו למשטרה בצירוף המלצתו לפעול או להימנע מלפעול בקשר לדיווח, אלא אם כן קיבל אישור שלא להעביר את הדיווח למשטרה מאת אחת הוועדות שהקים שר המשפטים לענין זה; חברי ועדה כאמור יהיו נציגי פרקליט מחוז והוא יהיה היושב-ראש, קצין משטרה בדרגת רב פקד ומעלה ועובד סוציאלי שמונה לפי חוק לאותו מחוז.

(ז) הגיע למשטרה מידע לפי סעיף זה, תעביר אותו לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק, ולא תפעל לפני שתיוועץ בו אלא אם כן נדרשת פעולה מיידיית שאינה סובלת דיחוי; אין בפעולה מיידיית כאמור כדי לשלול את חובת העברת המידע לעובד סוציאלי שמונה לפי חוק וההתייעצות עמו לאחר מכן.

(ח) בסעיף זה, למעט בסעיף קטן (ד), "עבירה" - אחת מאלה:

(1) עבירת זנות ותועבה לפי סעיפים 199, 201, 202, 203, 203ב, 203ג, 205א ו-214(ב1);

(2) עבירה של סיכון החיים והבריאות לפי סעיף 337;

(3) עבירת מין לפי סעיפים 345, 346, 347, 347א, 348 ו-351;

(4) עבירה של נטישה או הזנחה לפי סעיפים 361 ו-362;

(5) עבירה של תקיפה או התעללות לפי סעיפים 368 ו-368ג;

(6) עבירה של סחר בבני אדם לפי סעיף 377א.

מי מגן על הילדים במצבי המצוקה השונים?

ילדים עלולים להיות נתונים למצבי קושי ומצוקה שונים, כגון שכול במשפחה, עיכוב התפתחותי, משבר הגירה שהמשפחה חווה וכדומה. במקרים כאלה ראוי שאנשי המקצוע יהיו קשובים לילד ויעניקו תמיכה מתאימה לו ולמשפחתו.

עם זאת, במכלול האתגרים והקשיים שעומם מתמודדים ילדים, המצבים שבהם ילד חווה אלימות פיזית, התעללות נפשית, התעללות מינית או הזנחה על ידי האחראי עליו הם שונים. במצבים של חשד להתעללות הילד עלול להיות נתון במצוקה, לעיתים אף קשה ביותר, ויש להניח שהאחראי עליו יבקש להסתיר זאת - בשונה משאר מצבי הקושי שהוזכרו, שבהם סביר להניח שהאחראי על הילד יפעל כמיטב יכולתו לסייע לילד.

משום כך נקבעה חובת הדיווח על חשד להתעללות בילד על ידי האחראי עליו.

בכל מקרה בחוברת זו שבו מוזכרים זכר או נקבה, הכוונה לשני המינים.

לפרוץ את קשר השתיקה - חובת הדיווח

3 פגיעה בין קטינים במסגרת חינוכית או טיפולית

2 פגיעה על ידי אחראי מחוץ למשפחה

פגיעה על ידי מבוגר במסגרת חינוכית או טיפולית

1 פגיעה מינית בין אחים

פגיעה על ידי מבוגר במשפחה

חובת הדיווח היא לעו"ס לחוק נוער או למשטרה

4 רוב הדיווחים שנמסרו לאורך השנים הודיעו על חשד לפגיעות בילדים בידי אחראי במשפחה

חובת הדיווח חלה על כל חשד להתעללות או לפגיעה בילד מצד האחראי עליו. הגדרת האחראי על קטין או חסר ישע לפי החוק: "הורה או מי שעליו האחריות לצורכי מחייתו... בן זוגו של הורו, סבו או סבתו, צאצאו, אחיו או אחותו, גיסו או גיסתו, דודו או דודתו, בן זוגו של אומן וכן הורה של אומן, צאצאו של אומן, אחיו או אחותו של אומן ובן זוגו של כל אחד מאלה, ועל מי שהקטין או חסר הישע מתגורר עימו או נמצא עימו דרך קבע, ומלאו לו שמונה עשרה שנים ובלבד שקיימים ביניהם יחסי תלות או מרות."

לפירוט מלא ומדויק של כלל המצבים שעליהם חלה חובת הדיווח ראו סעיף 368 לחוק העונשין, תשל"ז, 1977.

1 חובת הדיווח חלה גם על חשד לעבירות מין שבוצעו בידי בן משפחה קטין (אחיו או אחותו של הנפגע)

2 אחראי מחוץ למשפחה הוא כל בעל תפקיד, שבמסגרת תפקידו קיימים בינו לבין הקטין יחסי תלות או מרות, או הנתפס על ידי הקטין כבעל סמכות, בין אם האחראי קטין או בגיר.

3 קיימת חובת דיווח גם על פגיעה בין קטינים במסגרות החינוך והטיפול השונות, וגם אם הקטין הפוגע צעיר מגיל 12 (גיל האחריות הפלילית). חובת הדיווח חלה על כל אנשי הצוות.

4 על פי נתוני השנתונים הסטטיסטיים "ילדים בישראל", המועצה לשלום הילד

סוגי הפגיעות

הזנחה

פגיעה
מינית

פגיעה
נפשית

פגיעה
פיזית

1 להתעללות יש השלכות לטווח קצר ולטווח ארוך

2 שימו לב: זה עלול לקרות מאחורי כל דלת

1 לפגיעה בילד ישנן השלכות מיידיות והשלכות לטווח הארוך. יש לה ממד גופני ובריאותי, וכן ממד נפשי ורגשי. הילד עלול לפתח רגשי אשם קשים בשל תחושת אחריות למעשה, ולעיתים להידרדר לשימוש בסמים ובאלכוהול, לזנות ו/או לניסיונות התאבדות. לטווח הארוך, ההתעללות מותירה בקורבנותיה צלקות רגשיות, שאם אינן מטופלות כראוי ובזמן, עלולות לפגוע ביחסים הבין-אישיים של הקורבנות בבגרותם.

2 הפוגעים יכולים להיות אנשי עסקים, עורכי דין ורופאים, רבנים, אנשי חינוך או דמויות נערצות בעיני הילד והסביבה. התעללות בילדים מתרחשת בכל שכבות האוכלוסייה ובכל התרבויות. המתעללים מצויים בכל מעמד חברתי וכלכלי ובכל החברות.

פגיעה פיזית

גרימת
כאב

שימוש
בחפץ

הפעלת
כוח פיזי

1

המדרון הוא חלקלק!

2

1 פגיעה פיזית יכולה להתבטא בצביטות, בסטירות, בדחיפות, בניעור וטלטול, בבעיטות, במשיכה באוזן, בחבטות, במכות אגרופ, במכות בחגורה, בצריבה או כווייה, בחניקה, בנשיכות, בכבילה, בהטבעה ועוד.
זכרו: מלבד הפגיעה הפיזית והנפשית, התעללות במצבי קיצון עלולה לגרום למוות.

2 שימו לב שלמרות ההבדל בין התעללות לבין שימוש בענישה גופנית, שאסורה אף היא על פי חוק, קיימת סכנה שהכאה "קלה" וענישה גופנית יגלשו להתעללות חמורה יותר.

פגיעה נפשית

בידוד

הפחתת
ערך

דחייה
והתעלמות

הפחדה או
הפעלת
טרור

פגיעה נפשית יכולה להתבטא בהשפלה, בדחייה והתרחקות מהילד, בהפחתת ערכו ("אתה לא שווה כלום"), בהטחת ביקורת קשה ("למה אתה אף פעם לא מצליח בכלום"), בהפחדה באמצעות איומים בפגיעה פיזית, בפגיעה נפשית או בנטישה ("בפעם הבאה שלא תקשיב לי, אני לא אגיע לקחת אותך"), בכליאה, בגילוח שיער, בהשגרת ילד מלוכלך בצוואה בגן למשך זמן רב ועוד.

יש לזכור כי פגיעה נפשית היא גם תוצר לוואי לכל הפגיעות האחרות.

פגיעה מינית

1
ניצול
למטרות
מיניות

מגע מיני

3
חשיפה
לתכנים
פוגעניים

2
אקסהיביציוניזם

1 שידול הילד לעשיית מעשים מיניים בעצמו או באחרים, סרסרות, הצעות מגונות, הטרדות באמצעים דיגיטליים השונים ועוד.

2 אקסהיביציוניזם הוא דפוס התנהגות שבו אדם משתוקק לחשוף את איבריו האינטימיים בפומבי ומפיק מכך הנאה, כמו התערטלות בפני הילד ועוד.

3 חשיפת הילד לחומר פורנוגרפי מילולי או חזותי, או ליחסי מין של אחרים ועוד.

פגיעה מינית - שימו לב

1 גם בנים נפגעים

1

2 גם בילדות המוקדמת

2

3 גם כשהילד אינו מודע

3

4 אסקלציה

4

5 פגיעה גם ללא הפעלת כוח

5

6 פגיעה גם ללא מגע פיזי

6

4 אחד המאפיינים של פגיעות מיניות בילדים הינו אסקלציה: תהליך של הסלמה והחמרה באופי המעשים.

5 ברוב המקרים הפגיעה המינית אינה מלווה בהפעלת כוח כנגד הילד: תמימותו וחולשתו של הילד, כמו גם סמכותו של המבוגר, מאפשרים לו לפגוע בילד "ולהסתפק" בפיתויים שונים או באיומים בלי להפעיל כוח.

6 שימו לב: פגיעה מינית בקטין יכולה לכלול מגע פיזי, אך היא יכולה גם להתקיים ללא מגע פיזי ישיר בין הפוגע לילד הנפגע, למשל באמצעות אוננות או התערטלות בפני הילד, הצעות מגונות או אילוץ הילד לצפות באקט מיני שמתבצע על ידי אחרים או בסרטים פורנוגרפיים.

1 שיעור ההתעללות המינית בבנים גבוה הרבה יותר מהמקובל לחשוב.

2 התעללות מינית יכולה להתרחש כבר בשלבי הילדות המוקדמים.

3 לעיתים הילד אינו חווה את הפגיעה כמעשה כואב, מבין או אסור.

הזנחה

רגשית

פיזית

רפואית

חינוכית

הפקרה
והיעדר
פיקוח

ללא הערות נוספות

הזנחה: חשוב לדעת

1
מתמשכת פגיעה

2
פוגעת לא פחות מכל התעללות

3
פגיעה שהיא קצה הקרחון

4
ילד עד גיל שש לא נשאר ללא השגחה ראויה

1 על פי רוב, הזנחת ילדים אינה נוגעת לאירוע מסוים בחיי הילד או לפעולה כזו או אחרת המופנית כלפיו אלא למצב מתמשך, המתאפיין בהיעדר יכולת להעניק לילד מענה לצרכיו הבסיסיים. מדובר בפעולות או במחדלים שעלולים להוביל לבסוף לפגיעה בבריאותו ובהתפתחות התקינה של הילד.

עם זאת, גם פעולה או מחדל חד פעמיים עלולים להיות הרי אסון. לדוגמה: השארת תינוק באמבטיה או ברכב, אי מתן טיפול רפואי הכרחי ועוד.

2 הזנחה היא הרסנית להתפתחות הילד במידה שווה להתעללות, ולעיתים אף הרסנית יותר. הזנחה עלולה לגרום לבעיות שגשוג, לתאונות בית וחצר, לשוטטות, להיפגעות על ידי זרים ולצריכת אלכוהול וסמים.

3 לעיתים הזנחה, גם אם היא "קלה" לכאורה, היא קצה קרחון לפגיעות קשות נוספות בילד.

4 על פי חוק העונשין, "המשאיר ילד שטרם מלאו לו שש שנים בלא השגחה ראויה, ובכך מסכן את חיי הילד או פוגע או עלול לפגוע פגיעה ממשית בשלומו או בבריאותו, דינו - מאסר של שלוש שנים..."

האם זו התעללות?

עוצמה

תדירות

התעללות מתאפיינת בעוצמה או בתדירות. שני המדדים האלה מסייעים לנו לקבוע אם התנהגות מסוימת או מעשה מסוים ייחשבו התעללות.

לעיתים מכה חד פעמית לא תיחשב כהתעללות. מובן שמדובר בהתנהגות אלימה, לא לגיטימית ולא חוקית, אך היא לא בהכרח מוגדרת כהתעללות. לעומת זאת, אותה מכה תיחשב כחלק מהתעללות כאשר היא נעשית באופן קבוע ומתמשך.

מתן אגרופ לפניו של ילד או כווייה שנעשתה בכוננת תחילה הן דוגמאות להתעללות בילד, גם אם המעשים נעשים באופן חד פעמי או לעיתים רחוקות.

להתעללות השלכות קשות

נזק גופני	חוסר שקט וחרדות	פגיעה קוגניטיבית
הרס עצמי	נסיגה והסתגרות	קהות רגשית
בעיות התנהגות	ריקנות וחוסר תקווה	פגיעה ביחסים בין אישיים
חוסר אמון	דיכאון	דימוי עצמי נמוך
הפרעות דיסוציאטיביות	התעללות באחר	היעדר שגשוג
מוות (במקרי קיצון)	דחייה חברתית	התמכרות לסמים ולאכזריות

ייתכן שחלק מההשלכות האלה או רבות מהן יופיעו כבר בשלבי ההתעללות הראשוניים, או בשלבים מאוחרים יותר.

מדוע הילדים לא מספרים?

4 במקרים רבים הילד חרד מתוצאות הגילוי, למשל מהרחקת ההורה המתעלל מהבית, מאפשרות שהתעללות תגבר, מהרחקתו שלו מהבית או מתגובת המשפחה.

5 כשמדובר בהתעללות פיזית, לעיתים הילד מרגיש אשם ו"שמוגיע לו". במקרה של התעללות מינית, ילדים רבים חשים בושה על שלא הפסיקו מוקדם יותר את הפגיעה בהם, ומרגישים שהיה להם חלק בה.

6 לעיתים הילד אינו מכיר סוג אחר של יחסים ואינו תופס את ההתעללות כהתנהגות חריגה ואסורה, או שהוא מפרש אותה כענישה הגיונית ומקובלת.

1 במקרים רבים התוקף מזהיר את הילד שלא לחלוק את הסוד עם אדם נוסף, ולעיתים קרובות מפעיל עליו איום פיזי, איום פסיכולוגי או סחיטה רגשית. לעיתים הילד מפרש בעצמו את הפגיעה כדבר שיש לשמור בסוד.

2 ילדים רבים חוששים שלא יאמינו להם, או שיאשימו אותם ויצדיקו את הפגיעה בהם.

3 פעמים רבות הילד צעיר מדי ואינו מבין מה מתרחש, או שאינו יכול או מסוגל לבטא זאת במילים.

אפשר גם אחרת!

1 מתן הדרכה להורה או לאחראי על הקטין בימי משבר וקושי, סיוע אישי, הכוונה למענים קיימים ופיתוח שירותים בקהילה - כל אלה עשויים למנוע הידרדרות למצבי פגיעה בילדים

2 ככל שההתעללות תיפסק בשלב מוקדם יותר, כך יגבר הסיכוי שיהיו השלכות פחות הרסניות.

3 מתן סיוע מקצועי מותאם והפסקת ההתעללות יכולים להסיט את מסלול חייו של הילד לצמיחה ולהצלחה.

איך נזהה? סימנים הנוגעים לילד

גופו ונפשו של הילד החשוף להתעללות זועקים את מצוקתו באופנים שונים. היו קשובים לסימנים.

4 פגיעה ביכולות התקשורת עם הזולת. העולם נתפס בעיני הילד כעוין ומסוכן. קושי ליצור יחסים בטוחים, חשש מתמיד מפני פגיעה ועוד.

1 פגיעה ביכולת החשיבה של הילד; בלבול ועיוות תפיסת המציאות, קשיים בהתפתחות הדיבור, בעיות למידה ומוטיבציה נמוכה, תלותיות, חוסר מעורבות או יוזמה ועוד.

5 קושי בהתמודדות ובשליטה על דחפים, עיסוק יתר במיניות וביטוי של רגשות שליליים בעוצמה רבה. קושי בקבלת סמכות וגבולות. מאידך, נטייה להתנהגות כנועה, הסתגרות ופסיביות ועוד.

2 ניקיון אישי ירוד מאוד, בגדים וגוף מלוכלכים או מדיפים ריח רע, בגדים מרושלים שאינם תואמים למבנה הגוף או לעונת השנה ועוד.

6 דימוי עצמי נמוך, חוסר שקט וחרדות, הפרעות דיסאוציאטיביות, קהות רגשית, ריקנות וחוסר תקווה, דיכאון, הרס עצמי ועוד.

3 היעדר שגשוג המתבטא בתת משקל, גובה שאינו תואם לגיל והתפתחות מוטורית וכללית נמוכה משמעותית מהמצופה, רגישות או פגיעה באיברי המין, הפרעות אכילה, נטייה לפגיעה עצמית ועוד.

סימנים נוספים

קשר הורה -
איש מקצוע

2

קשר
הורה - ילד

1

אפשר שהסימנים אינם מעידים
בהכרח על התעללות

3

אל תישארו עם זה לבד - שתפו והתייעצו

1 שימו לב למאפיינים חריגים בקשר, למשל: הילד דרוך וקולט כל רמז קל לשינוי במצב רוחו של ההורה; "ילד הורי" המגונן על ההורה וחרד לשלמו; ילד צייתן באופן חריג המנסה להשביע את רצון ההורה בכל תנאי; הילד מיוחד ואינו מעז להתבטא בפני ההורה.

2 אי הסכמה לשוחח עם אנשי מקצוע בעניין בעיות הילד; ההורה הודף כל ניסיון לעורר את תשומת ליבו לבעיות פיזיות, לבעיות רגשיות ולצרכים רפואיים של הילד; האשמת אנשי המקצוע בפלישה לצנעת הפרט, ובאחריות למצב הילד.

3 חשוב לזכור: אפשר שהסימנים המוזכרים יופיעו בחלקם או ברובם, אך הם אינם מעידים בהכרח על התעללות, ויכולים לנבוע גם מגורמים אחרים.

אז מה אפשר לעשות?

1 קודם כל, להקשיב!

2 התעניינו בשלומו של הילד

3 האמינו לילד!

4 השתדלו לא להראות לחץ

5 אל תתחייבו לסודיות

הילד זקוק לעזרה - אל תעמדו מנגד!

היזהרו שלא לשתף את מי מהמעורבים
או החשודים בפגיעה בדבר הדיווח!

1 לרוב הילד מתקשה לדבר על ההתעללות באופן ישיר, אך לעיתים הוא רומז לנו שמשהו קורה. רק אם נהיה קשובים נוכל לראות, להבין ולשמוע, וכך להפסיק את הפגיעה.

2 לעיתים יש לחזור ולהתעניין כמה פעמים בשלומו של הילד כדי לבנות יחסי אמון.

3 הביעו אמון בדבריו של הילד ואל תערערו עליהם. שוחחו איתו במקום פרטי וביחידות, אמרו לו כי הוא אינו אשם בפגיעה, עודדו אותו להמשיך לספר, אך הימנעו משאלות מנחות. הבטיחו לו כי תעשו כל שביכולתכם להגן עליו ולתמוך בו (גם אם אינכם יכולים להבטיח לו בוודאות מה יעשה או יקרה בעניינו).

4 על אף הקושי נסו לשדר רוגע. אם הילד הנפגע חש כי דבריו מטלטלים אותנו הוא עלול להיבהל ולהפסיק לדבר, או למזער מהאירועים כדי לגונן עלינו.

5 אם נבטיח סודיות לילד ויתברר שקיימת חובת דיווח על פי חוק, אנו עלולים להיתפס בעיני הילד כ"בוגדים באמונו". הסבירו לילד את ההבדל בין סודות טובים לסודות מזיקים שאותם חשוב לשתף. הבטיחו לו שתסייעו לו ושתשתפו אותו בצעדים שתנקטו.

ועוד משהו...

- 1 היו ערים לשיתוף בדרך עקיפה
- 2 שיח קבוצתי מעודד שיתוף
- 3 האם לשתף את ההורים?

1 לעיתים הילד משתמש ברמזים שונים או מספר בדרך עקיפה, למשל: "אני מכיר מישהו שיש לו בעיה", או "מה יכול לקרות אם ילדה סיפרה לאמא שלה שמישהו נגע בה, אבל אמא שלה לא האמינה לה?". במקרים כאלה ייתכן שהילד באמת מספר על חבר, אך ייתכן שהוא מספר על עצמו. עלינו לעודד את הילד, בעדינות וברגישות, לספר את הידוע לו על הילד "האחר", וליידע אותו דרכי הסיוע האפשריות.

2 שיח קבוצתי (בגן, בכיתה) המביע עניין ודאגה לשלומם של ילדים במצבים שונים יכול לעודד ילדים לשתף בחוויות אישיות. דיונים לדוגמה: שיח על ההבדל בין "סודות טובים" ל"סודות מזיקים", על ההבדל בין מגע שמבטא קירבה ואהבה למגע פוגעני, ועל צורות שונות להביע כעס.

3 שימו לב! אם אתם חושדים שהילד נפגע על ידי הוריו או בן משפחה אחר, חשוב מאוד שלא ליצור עימם קשר ולעדכן אותם שדיווחתם על החשד שלכם, וכמובן שלא לשוחח איתם או לברר איתם את העניין. ההורים עלולים לכעוס ולפגוע בילד על חשיפת הדברים, או להנחות אותו מה לומר או לא לומר אם יחקרו אותו.

אם הילד מדווח על פגיעה שאינה בתוך המשפחה, יש חשיבות לשתף את ההורים בנדון, אלא אם הילד מסרב לכך - במצב זה יש לדווח לעו"ס בשירותי הרווחה.

חובת הדיווח

סעיף 368 לחוק העונשין, תשל"ז, 1977

4 החוק מטיל חובת דיווח גם במקרה של פגיעה מינית בין אחים, גם כאשר האח הפוגע הוא קטין.

5 החוק מטיל חובת דיווח במקרה שנעברה עבירת מין או עבירה של גרימת חבלה חמורה או התעללות בקטין הנמצא במסגרת חינוכית או טיפולית. במקרה זה החובה מוטלת על מנהל המסגרת או איש צוות בה.

6 ציטוט של סעיף 368 לחוק העונשין, תשל"ז, 1977, מובא בסקירת הספרות.

1 חובת הדיווח קבועה בחוק הפלילי והיא חלה על כל אדם. מכאן, שהימנעות מדיווח על התעללות בקטנים היא עבירה פלילית שעונש מאסר בצידה. חובת הדיווח איננה רק חובה חוקית, אלא גם חובה מוסרית שנועדה להציל את הילדים ממצבי פגיעה והתעללות.

2 החוק מטיל אחריות רחבה יותר על אנשי מקצוע בעניין הדיווח בהשוואה לאדם מן השורה. אנשי המקצוע המנויים בחוק הם: רופא, אחות, עובד חינוך, עובד סוציאלי, עובד שירותי רווחה, שוטר, פסיכולוג, קרימינולוג או עוסק במקצוע פרא-רפואי, וכן מנהל או איש צוות במסגרת חינוכית או טיפולית שבה שוהה הקטין.

3 החוק מטיל אחריות רחבה יותר על מי שאחראי על קטין, כגון הורה של קטין או בן משפחה אחר.

מדוע אנשי מקצוע מתקשים לזהות ולדווח?

4 העו"ס לחוק נוער מנוע על פי חוק מלהעביר את המידע שברשותו למדווח. משום כך, אנשי מקצוע הממשיכים בקשר עם הילד עלולים לחוש תסכול. ניתן לבקש להתעדכן באופן כללי על התפתחות ההתרחשויות, ולשאול כיצד ניתן לסייע.

5 אם אתם מתרשמים שהדברים אינם מטופלים כנדרש, כדאי להתייעץ עם הממונה עליכם, לחזור ולפנות לעו"ס לחוק הנוער ולנסות להשפיע על אופן הטיפול. נוסף על כך, ניתן לפנות לממונה על העו"ס המטפל (למנהלת לשכת הרווחה או לעו"ס מחוזית לחוק נוער), ואפשר כמובן לפנות למועצה לשלום הילד.

1 על פי נתוני משרד הרווחה (ילדים בישראל, השנתון הסטטיסטי, המועצה לשלום הילד), דיווחי שווא מונים אחוז קטן ביותר מכלל הדיווחים לעובדים סוציאליים לחוק נוער.

2 ניתן לדווח באופן אנונימי, אך מומלץ להימנע מכך. כאשר הדיווח אנונימי קשה לברר פרטים נוספים או להבין לעומק ממה נובעים החשדות, וכתוצאה מכך אפשרויות הסיוע עלולות להיות מוגבלות יותר.

3 מתן דיווח על חשד להתעללות בילדים עלול לעורר התלבטויות ודילמות. במקרים של ספק, התייעצו עם אנשי מקצוע רלוונטיים.

חשוב לזכור כי דיווח על חשד לפגיעה בילד אינו בגדר הטלת אשם או קביעה נחרצת, אלא בקשה לבדיקה מקצועית. המדווח אינו נדרש להוכיח התעללות.

למי וכיצד מדווחים?

2

כיצד?

- מבנה הדיווח

1

למי?

- עו"ס לחוק נוער
- משטרה

1 על פי החוק ניתן לדווח לעו"ס לחוק הנוער או למשטרה. עו"ס לחוק נוער הוא עובד סוציאלי במקצועו, שהוקנו לו סמכויות ייחודיות מטעם החוק לצורך הגנה על ילדים. העו"ס הוא חלק מצוות העובדים במחלקת הרווחה ברשות המקומית. ניתן לפנות גם למוקד הסיוע של משרד הרווחה בטל' 118. המוקד פועל בכל יום ובכל שעות היממה.

2 ככל שניתנים יותר פרטים על הילד, כך יקל על העו"ס להתערב ביעילות. פרטים מזהים שחשוב לציין: שם הילד ושם הוריו, כתובת מגורים, מוסד הלימודים, ציטוטים מדברי הילד ופירוט אירועים, וכל פרט רלוונטי אחר. אל תהססו לשתף בלבטים ובחששות שמטרידים אתכם סביב הדיווח.

דיווחתם - מה קורה אח"כ?

1 בדיקה וביור

2 חקירת ילדים

2 גיבוש וביצוע תוכנית התערבות

1 לאחר קבלת הדיווח, עו"ס לחוק נוער יבדוק את החשדות וינסה לקבל מידע נוסף על הילד ומשפחתו ממערכת החינוך, הבריאות וכד'. בהתאם לנתונים שקיבל, יעביר העו"ס את הדיווח למשטרה בצירוף המלצתו לפעול או להימנע מלפעול.

אם מתברר שהילד אכן נתון להתעללות, ואפילו חמורה, אך במקביל עולה שמעורבות המשטרה או העמדה לדין עלולים לגרום לפגיעה חמורה אף יותר בילד, באפשרותו של עו"ס לחוק נוער לפנות לוועדה מיוחדת - "ועדת פטור", שמסמכותה להעניק פטור מהעברת הדיווח למשטרה. בנסיבות מסוימות הוועדה יכולה גם להחליט על מתן פטור זמני, עד החלטה אחרת.

אם הדיווח נעשה ישירות למשטרה, המשטרה תעביר אותו לעו"ס לחוק נוער ולא תפעל לפני שתיוועץ בו, אלא אם כן נדרשת פעולה מידית שאינה סובלת דיחוי.

יצוין שרשויות אכיפת החוק ורשויות הרווחה פועלים באפיקים שונים: המשטרה פועלת במישור החקירה וההעמדה לדין של החשודים בפגיעה, ורשויות הרווחה פועלות במישור ההגנה על הקטין והטיפול במשפחה.

2 פעמים רבות יוזמן חוקר ילדים לתשאל את הילד כשלב ראשוני בהתערבות. חוקר הילדים הוא עו"ס בהכשרתו, שקיבל הסמכה ייחודית לגבות עדות מילדים נפגעי עבירות מין ואלימות שטרם מלאו להם 14. ילדים מעל גיל 14 יתשאלו על ידי חוקר נוער מיומן מטעם המשטרה. כאשר החשד הוא לפגיעה בתוך המשפחה, חקירת הילדים תיעשה לרוב במסגרת החינוכית ללא ידיעת ההורים.

3 כאשר מדובר בפגיעה בתוך המשפחה, ובמקביל למעורבות רשויות אכיפת החוק, עו"ס לחוק נוער יעריך את מצבו של הקטין ואת יכולת ההורים או המשפחה להבטיח את מוגנותו של הילד. לאחר מכן יבחנו האפשרויות למניעת הישנות של מצבי סיכון בעתיד.

שירותי הרווחה יציעו למשפחה סיוע בקהילה, ובמידת ההכרח יציעו השמה חוץ-ביתית. בהיעדר שיתוף פעולה או במצבים מורכבים אחרים, יפנה העו"ס לבית המשפט לנוער בבקשה להורות על דרכי טיפול או על השמה חוץ-ביתית. העדיפות היא לאפשר סיוע שמוסכם על הקטין ועל משפחתו, על פני סיוע כפוי שנקבע בהחלטה שיפוטית.

במקרי חירום של סכנה מיידית לילד, במסמכות העו"ס לחוק נוער להוציא את הקטין מרשות הוריו ללא צו שיפוטי למען הגנתו. על העו"ס לנמק החלטתו בפני בית המשפט לנוער לכל היותר בטווח של שבוע.

מרכזי הגנה לקטינים שנפגעו

הערכת מצב
המשפחה
והפניה
להמשך טיפול

אבחון מצב
רגשי ובדיקה
רפואית

מתן סיוע
ראשוני לקטין
ומשפחתו

כל אנשי
המקצוע תחת
קורת גג אחת

מומחיות
בתחום
הפגיעה
בקטינים

חקירת ילדים
בסביבה
תומכת

במקרה של קטין שנפגע מינית על ידי מבוגר שאינו אחראי עליו (שכן, ידיד משפחה, זר וכד'), חשוב מאוד להתייעץ בעניינו עם עו"ס בשירותי הרווחה באזור מגוריו או עם צוות מרכז ההגנה.

מרכז ההגנה ("בית לין") הוא מרכז רב מקצועי לאבחון ולהערכה של קטינים שעברו התעללות פיזית, מינית, נפשית והזנחה חמורה, בתוך ומחוץ למשפחה.

בישראל קיימים שמונה מרכזי הגנה, שבהם נמצאים תחת קורת גג אחת כל אנשי המקצוע העוסקים בתהליכי הערכה, חקירה ואבחון של ילדים ובני נוער נפגעי עבירה בין הגילאים 3 עד 18. מרכזי ההגנה נועדו לנפגעים ולא לפוגעים, למעט פוגעים מינית עד גיל 12.

במקרה בו קטין נפגע מעבירת אלימות או מין, ההורה או האחראי החוקי על הילד יכולים לפנות למרכז ההגנה לקבלת סיוע מותאם.

מה לוקחים מכאן?

פרצו
את קשר
השתיקה
ודווחו

האמינו לו
ותמכו בו

אל תשאירו
את הילד
לבדו

קודם כל
הקשיבו

ללא הערות נוספות

בריאות ורווחת הילד בקהילה
Community Child Health & Well Being
صحة ورعاية الطفل في المجتمع المحلي

המועצה הלאומית לשלום הילד
Israel National Council for the Child
المجلس الوطني لسلامة الطفل

ערכת הדרכה זו מסדרת 'ארגז הכלים שלי'
הופקה בתמיכת מכון חרוב

מכון חרוב
The **Haruv** Institute

